

Examen VWO 2017

tijdvak 1
donderdag 18 mei
9.00 - 12.00 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 67 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 GroenLinks en SGP over criminaliteit

Bij deze opgave horen tekst 1 en 2 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Als aan burgers gevraagd wordt om een rangorde te maken van de grootste problemen van Nederland dan wordt criminaliteit altijd hoog geplaatst. Over die plek bestaat een hoge mate van overeenstemming. Maar vraag je hoe criminaliteit het beste bestreden kan worden dan verschillen de meningen hemelsbreed. Verschil van mening is ook zichtbaar op de websites van politieke partijen.

In deze opgave vergelijken we de aanpak van criminaliteit overeenkomstig de ideeën van GroenLinks (tekst 1) met die van de SGP (tekst 2).

Lees tekst 1 en 2.

Linkse en rechtse politieke partijen hebben van oudsher een verschillende visie op criminaliteit.

- 3p 1 – Wat is het verschil in visie op de aanpak van criminaliteit van linkse en rechtse partijen?
– Leg uit dat die twee verschillende visies te herkennen zijn in de teksten 1 en 2.

Ook in de discussie over hoe je zou moeten straffen zijn er verschillen tussen GroenLinks en de SGP. Er zijn absolute en relatieve theorieën die het opleggen van straf rechtvaardigen.

- 4p 2 – Geef een omschrijving van absolute theorieën en van relatieve theorieën ter rechtvaardiging van het opleggen van straf.
– Geef van GroenLinks en de SGP aan of hun visie op straf aansluit bij absolute theorieën of bij relatieve theorieën. Leg je antwoord uit en geef daarbij een citaat dat aansluit bij de visie van GroenLinks en een citaat dat aansluit bij de visie van de SGP.

Het geven van straf kan verschillende doelen dienen.

- 4p 3 Geef twee doelen van straf die te herkennen zijn in tekst 1 en geef twee andere doelen van straf die te herkennen zijn in tekst 2. Verwijs in je antwoord met regelnummers naar de betreffende tekst en licht je antwoord toe.

Opgave 2 Winkeldiefstal in Nederland

Bij deze opgave hoort tekst 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In Nederland lopen winkeliers relatief veel omzet mis door winkeldiefstal. Dat blijkt uit een internationale vergelijking. Nederland staat bijna helemaal boven aan het lijstje. In tekst 3 lezen we dat de branchevereniging van Nederlandse winkeliers ideeën heeft over de oorzaken en aanpak van winkeldiefstal.

Gebruik tekst 3.

In verband met winkeldiefstal kan gekozen worden voor maatregelen waarbij het dilemma van de rechtsstaat in het geding is maar ook voor maatregelen waarbij dat niet het geval is. Het commentaar van de branchevereniging geeft aanwijzingen voor beide soorten maatregelen.

- 4p **4** Geef in aansluiting op het commentaar van de branchevereniging, twee maatregelen om winkeldiefstal aan te pakken. Kies de maatregelen zo dat bij de ene maatregel het dilemma van de rechtsstaat wel in het geding is en bij de andere niet. Leg je antwoord uit.

Zie de regels 16 tot en met 66 van tekst 3.

- 4p **5** Welke twee theorieën over de oorzaken van criminaliteit zijn te herkennen in de regels 16 tot en met 66 van tekst 3? Geef bij elke van beide theorieën een bijpassend citaat en leg je antwoord uit.

Zie de regels 67 tot en met 76 van tekst 3.

- 3p **6** Geef een omschrijving van preventief beleid en een omschrijving van repressief beleid. Leg vervolgens uit of de aanpak die het ministerie zegt te volgen typerend is voor preventief of voor repressief beleid.

Tekst 3 is geschreven door een verslaggever van de Volkskrant. Goede journalistieke producten worden onder andere gekenmerkt door het toepassen van journalistieke normen. Een goede verslaggever streeft naar objectiviteit en geeft de feiten daarom juist weer, hij controleert het nieuws door gebruik te maken van meerdere bronnen, hij zorgt ervoor dat feiten duidelijk te onderscheiden zijn van meningen, ook van zijn eigen mening.

- 2p **7** Welke andere journalistieke norm die hierboven niet genoemd is, wordt ook toegepast in tekst 3? Noem de norm en verwijst naar de tekst met regelnummers.

Opgave 3 Legitimiteitscrisis?

Bij deze opgave horen tekst 4 en afbeelding 1.

Inleiding

Volgens de Engelse filosoof John Stuart Mill (1806-1873) moet in elke democratie nagedacht blijven worden over de waarde van de democratie. Als dat niet het geval is, kan een nieuwe generatie vergeten wat waardevol is aan een democratie, wordt men een makkelijke prooi voor antidemocratische sentimenten en ontstaat een legitimiteitscrisis. Aanhoudende discussie over de waarde van de democratie scherpt de argumenten en houdt mensen weerbaar, beweert John Stuart Mill. Anderhalve eeuw na John Stuart Mill constateert de Koninklijke Nederlandse Academie voor Wetenschappen (KNAW) dat de indirecte democratie in een legitimiteitscrisis verkeert. Dat is niet alleen in Nederland het geval maar ook in andere landen met een vergelijkbaar politiek stelsel. Politicologen die op zoek zijn naar de oorzaken, benaderen het legitimiteitsprobleem vanuit twee verschillende onderzoekstradities. Beide onderzoekstradities worden nu met elkaar gecombineerd en het KNAW verwacht dat we zo een beter inzicht in het functioneren van de democratie zullen krijgen (tekst 4).

Lees de regels 1 tot en met 49 van tekst 4.

Een representatiedemocratie levert niet altijd representatieve besluiten op.

- 1p 8 Wat is een representatief besluit?

Lees de regels 50 tot en met 90 van tekst 4.

Polarisatie tussen politieke partijen leidt tot een grotere opkomst bij de verkiezingen (zie regel 70-74). In het Verenigd Koninkrijk is de polarisatie groter dan in Nederland maar de opkomst bij de verkiezingen lager.

- 1p 9 Geef een mogelijke verklaring voor de lagere opkomst in het Verenigd Koninkrijk die samenhangt met zijn kiesstelsel.

Met vragenlijsten kun je het afnemen van de legitimiteit meten maar ook veranderingen in het kiezersgedrag kunnen er een indicator voor zijn. Eén verandering in het kiezersgedrag die een indicator zou kunnen zijn, staat genoemd in tekst 4.

- 2p 10 – Welke verandering in het kiezersgedrag die gezien kan worden als een indicator voor de eroderende legitimiteit, staat genoemd in tekst 4?
- Met welke andere verandering in hun kiezersgedrag kunnen burgers aangeven dat ze het politieke stelsel niet langer legitiem achten?

De legitimiteitscrisis kan samenhangen met een zwakke band van politici met hun achterban. Kiezers stemmen in Nederland formeel op personen en niet op partijen. Toch wordt altijd gesproken over winst en verlies van partijen.

- 1p 11 Leg uit dat het partijbelang in ons politieke systeem soms een belemmering kan zijn voor gekozen politici om een band met hun kiezers te onderhouden.

Lees de regels 94 tot en met 100 van tekst 4.

De schrijver van tekst 4 gaat ervan uit dat systeemveranderingen effect hebben op het functioneren van de democratie.

- 1p 12 Geef van het districtenstelsel een kenmerk dat een positief effect kan hebben op de legitimiteit. Leg je antwoord uit.

- 1p 13 Geef van het Nederlandse kiesstelsel een kenmerk dat een positief effect kan hebben op de legitimiteit. Leg je antwoord uit.

Stel: een onderzoeker wil weten of er een relatie bestaat tussen de legitimiteit van een politiek systeem en het kiesstelsel van dat politieke systeem. Om dat uit te zoeken wil hij in een aantal landen tijdens verkiezingen aan kiezers die het stemlokaal verlaten de volgende vraag voorleggen: vindt u dat in uw land de juiste besluiten genomen worden?

- 2p 14 – Leg uit wat het begrip validiteit betekent in verband met het doen van onderzoek.
- Geef op grond van bovenstaande gegevens een reden om te twijfelen aan de validiteit van het onderzoek.

Een onderzoeker wil een antwoord op de onderzoeksvraag: wat is de relatie tussen de legitimiteit van een politiek systeem en het daarbij behorende kiesstelsel?

- 5p 15 – Formuleer een *hypothese* voor dit onderzoek waarin je expliciet twee *kiesstelsels* en één *politiek systeem* noemt.
- Wat is de *afhankelijke* en wat is de *onafhankelijke* variabele in jouw hypothese?

Bekijk afbeelding 1

De afgelopen decennia is de Nederlandse politieke cultuur veranderd en een gevolg van die verandering wordt uitgebeeld in deze cartoon. De jongleur op afbeelding 1 is minister-president Mark Rutte.

- 2p 16 Van welke verandering in de Nederlandse politieke cultuur is een gevolg te herkennen in afbeelding 1? Leg je antwoord uit.

Opgave 4 ANP en talkshows

Bij deze opgave horen de teksten 5 en 6.

Inleiding

Nieuws is belangrijk voor de publieke opinie en de opinie van het publiek is van wezenlijk belang voor de besluitvorming in een democratie. Wie het nieuws beheerst heeft dus een machtspositie.

Op de website van het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek (tot 2014 had het de naam Stimuleringsfonds voor de Pers) stond een artikel over de toenemende invloed van het ANP op het nieuws dat in Nederland gepubliceerd wordt. Tekst 5 is een fragment van dat artikel. Het Stimuleringsfonds kreeg informatie van LJS Nieuwsmonitor, een commercieel onderzoeksbureau dat ook onderzoek gedaan had naar talkshows. Talkshows worden beschouwd als belangrijke programma's omdat ze politiek toegankelijk maken voor een breed publiek. Ook talkshows selecteren. Op onderwerpen en op gasten. Bovendien is ook de wijze van presenteren van invloed op de opinie van het publiek.

Lees tekst 5.

- 1p 17 Hoe verwerft het ANP zijn inkomsten?

Veel dagbladen hebben zelf verslaggevers in dienst en maken daarnaast ook gebruik van persbureaus.

- 3p 18 Geef drie overwegingen die een rol kunnen spelen als een hoofdredacteur moet kiezen tussen het inzetten van een eigen verslaggever of het gebruikmaken van een persbureau. Licht de overwegingen toe.

Maatschappijwetenschappen analyseert maatschappelijke verschijnselen vanuit verschillende benaderingswijzen. Een daarvan is de politiek-juridische benaderingswijze. In tekst 5 (zie de regels 12 tot en met 18) is sprake van "(...) een trend die tot nadenken stemt."

- 1p 19 Beredeneer vanuit de politiek-juridische benaderingswijze een mogelijk gevolg dat je kunt verwachten als die trend zich doorzet.

Lees tekst 6.

In het verslag over het onderzoek naar de inhoud van talkshows in Nederland leggen de onderzoekers hun bevindingen naast doelen van het mediabeleid. Het mediabeleid formuleert een publieke mediaopdracht met voorschriften voor publieke mediadiensten.

- 2p 20 Welke voorschriften voor publieke mediadiensten staan er in het mediabeleid met betrekking tot de te behandelen onderwerpen en de keuze van gasten in talkshows?

Zie de regels 10 tot en met 15 van tekst 6.

De NPO streeft ernaar om meer vrouwen aan tafel te krijgen. Keuzes van programmamakers kunnen gevolgen hebben voor de samenleving.

- 2p 21 – Welk maatschappelijk doel wordt ondersteund als in talkshows meer vrouwen aan tafel komen? Licht je antwoord toe.
– Van welke functie van massamedia is in dat geval sprake?

Opgave 5 Plan-Dekker

Bij deze opgave hoort tekst 7

Inleiding

De zendende media vormden in het verleden een machtig domein dat niet door de overheid en niet door de markt maar door publieke organisaties werd geleid. Omroepverenigingen, organisaties met leden, bepaalden toen elk voor zichzelf welke programma's ze wilden laten zien en horen. Na een jarenlange toename van de inbreng van commerciële marktpartijen komt staatssecretaris Dekker met een plan om de rol van omroepverenigingen verder in te perken tot die van aanbieder van uitzend-ideeën, naast andere aanbieders. De beslissing over wat wel of niet uitgezonden zal worden, moet in handen komen van één actor: de NPO. Andere organisaties dan de omroepverenigingen worden uitdrukkelijk uitgenodigd om ook ideeën aan te leveren. Meer concurrentie zal tot meer kwaliteit leiden, zo is de verwachting.

In hoeverre moet de maatschappelijke informatievoorziening nog een publieke zaak zijn? Wat moet de rol van de overheid zijn? Dat zijn vragen die bij deze ontwikkeling een rol spelen.

De Eerste Kamer heeft in februari 2016 nog vraagtekens bij de plannen van staatssecretaris Dekker en wijst deze af. De staatssecretaris beraadt zich daarna op het wijzigen van zijn voorstel met de hoop dat het vervolgens alsnog goedgekeurd zal worden. Dit is ook gebeurd na aanpassingen en toezeggingen door de staatssecretaris.

Lees tekst 7.

Dat juist CDA en CU niet meegingen met de staatssecretaris kan onder andere verklaard worden vanuit de ideologische achtergrond van deze politieke partijen en de banden die ze historisch en ideologisch hebben met enkele omroepverenigingen, zoals de SGP zich vaak kan herkennen in de programma's van de EO.

- 4p 22 – Noem de politieke stroming waartoe zowel het CDA als de CU gerekend worden en noem ook een andere omroepvereniging waaraan die politieke stroming verwant is.
- Geef met behulp van een begrip uit het gedachtegoed van die politieke stroming een verklaring om het plan van Dekker niet te steunen.

Zie de regels 21 tot en met 55 van tekst 7.

- 4p 23 Geef twee uitgangspunten van het mediabeleid die tot uitdrukking komen in het wetsvoorstel van de staatssecretaris. Geef bij elk uitgangspunt een citaat met regelnummers uit tekst 7.

- 1p 24 In welke fase van de omzetting volgens het systeemmodel van het politieke proces spelen de gebeurtenissen die in tekst 7 beschreven worden zich af?

Opgave 6 Migrantendeal

Bij deze opgave hoort tekst 8.

Inleiding

Veel vluchtelingen wagen de oversteek met bootjes van Turkije naar een van de Griekse eilanden. De meeste vluchtelingen willen van daaruit verder reizen naar andere landen in Europa. Medewerking van Turkije was nodig om de aantallen via die route te beperken en enige controle over de toelating te krijgen.

In maart 2016 werd een overeenkomst tussen de EU en Turkije gesloten. Asielzoekers moesten zich in Turkije laten registreren en iedere asielzoeker die nog op eigen houtje de oversteek waagde, zou zonder meer teruggebracht worden naar Turkije en kon daar achter in de rij aansluiten. Turkije was bereid om mee te werken als de Europese Unie daar voldoende tegenover stelde.

Lees de regels 1 tot en met 23 van tekst 8.

- 1p 25 Welk orgaan waarin de 28 EU-regeringsleiders bijeenkomen heeft ingestemd met het onderhandelingsresultaat?

In tekst 8 wordt het Europees Parlement niet genoemd.

- 2p 26 Geef twee bevoegdheden die het Europees Parlement in verband met de deal uit tekst 8 heeft.

Lees de regels 39 tot en met 56 van tekst 8.

In regel 45 wordt verwezen naar voorwaarden waaraan een land moet voldoen als het lid wil worden van de Europese Unie. Daaronder zijn voorwaarden die met de begroting van dat land te maken hebben.

- 4p 27 Geef vier andere voorwaarden waar een land aan moet voldoen om lid te mogen worden van de Europese Unie.

Lees de regels 82 tot en met 90 van tekst 8.

Het recht op een individuele toets is onder andere vastgelegd in het EVRM (Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden).

- 2p 28 Welk orgaan heeft het EVRM vastgesteld en waarom is ook Turkije hieraan gebonden?

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.